

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Венгер Олени Миколаївни «Лев Манович як теоретик цифрової культури», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 034 Культурологія

Актуальність теми дослідження.

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю осмислення глибинних трансформацій культури в епоху цифрових технологій, великих даних та штучного інтелекту, коли традиційні методи гуманітарного аналізу вже не дають змоги досягнути масштаб і складність сучасних медіапроцесів. Лев Манович є одним із найвпливовіших теоретиків, який не лише запропонував фундаментальні концепції для розуміння нових медіа, софт-культури та ШІ-естетики, але й розробив дієвий інструментарій культурної аналітики, що дозволяє досліджувати глобальні культурні патерни. В українському науковому просторі досі бракує комплексного дослідження його багатогранної спадщини, яка виходить далеко за межі теорії нових медіа, що робить систематизацію та критичний аналіз поглядів Л. Мановича вкрай важливим завданням для розвитку вітчизняної культурології та суміжних дисциплін.

Ступінь наукової обґрунтованості результатів, сформульованих в роботі, їх наукова новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації О. Венгер, є належним чином обґрунтованими, що забезпечується кількома ключовими чинниками. Дослідження спирається на широке коло першоджерел – фундаментальні праці Л. Мановича («Мова нових медіа», «Software Takes Command», «Cultural Analytics», «Artificial Aesthetics» та ін.), його статті, матеріали Cultural Analytics Lab, а також на ґрунтовний масив зарубіжної та української наукової літератури, що охоплює різні аспекти цифрової культури, медіатеорії та суміжних дисциплін. Авторкою свідомо застосовано комплексний міждисциплінарний підхід, який відповідає об'єкту та предмету дослідження.

Використання генеалогічного методу, медіаархеології, дискурс-аналізу, компаративного аналізу, кейс-стаді та елементів цифрової гуманітаристики дозволило всебічно та глибоко проаналізувати еволюцію та структуру культурологічних поглядів Л. Мановича.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній вперше в українському академічному просторі здійснено комплексний та системний аналіз теоретичної спадщини Льва Мановича саме як теоретика цифрової культури: експліковано теоретичні засади культурологічного дискурсу вченого, виокремлено та обґрунтовано ключові концепти: «софт-структуралізм», «цифровий матеріалізм», «конвергентний дискурс» та акцент на континуальності розвитку медіа; розкрито роль софту як центрального чинника формування матеріальних і нематеріальних структур цифрової культури, а також зміст, поняття «культурний софт» у теоретичній системі Л. Мановича; доведено міждисциплінарну сутність проекту «культурної аналітики», який поєднує соціогуманітаристику, статистику, data science та мистецтвознавство, а також використовує ймовірнісне моделювання та оперує поняттям «широкі дані» (wide data); розкрито епістемологічні засади підходу Л. Мановича, який позиціонується не як техно-утопічний, а як дескриптивістський та емпіричний, що обґрунтовує потенціал об'єктивного аналізу культурних даних; обґрунтовано евристичну цінність культурної аналітики як методології, що розкриває структурну онтологію глобальної цифрової культури (культурні дані, інформація, дискурс) і пропонує медіавізуалізацію як альтернативу редуktivній діаграмній репрезентації.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Структура і зміст дисертації відповідають встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (238 найменувань), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок, у тому числі основного тексту 193 сторінки.

У *Вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, визначено мету, завдання наукового пошуку, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну, практичне значення та апробацію одержаних результатів, відомості про особистий внесок дисертантки, публікації.

Матеріал розділів і підрозділів відповідає назвам, свідчить про виконання сформульованих завдань. Кожен розділ логічно та послідовно розкриває основні аспекти досліджуваної проблематики, завершується висновками, що констатують та відображають основні наукові результати, отримані дисертанткою. З цією метою авторкою проаналізовано спадщину американського автора, що постає методологічним орієнтиром майбутніх досліджень, ніж активною практикою сьогодення, адже він не просто описує цифрову культуру, а пропонує новий спосіб її пізнання через дані, що потребує фундаментальної перебудови як академічної, так і мистецької практики.

У першому розділі досліджено стан наукового розроблення проблеми, з'ясовано основні причини низького рівня зацікавленості академічних вчених до спадщини Л. Мановича, виокремлено основні етапи його творчої біографії та розкрито ключові концепти його підходу як теоретика цифрової культури.

У другому розділі проаналізовано підхід американського вченого до мови нових медіа в контексті культурної логіки репрезентації, розкрито теоретичні засади концепції софт-культури та її прояви у медіапросторі, розглянуто естетико-культурологічний дискурс, пов'язаний зі штучним інтелектом.

У третьому розділі з'ясовано епістемологічний статус культурної аналітики як практичного інструменту дослідження глобальної цифрової культури, розглянуто основні аспекти репрезентації культури як даних (поведінка, інтеракції та івенти) та концептуалізовано медіавізуалізацію як методологічну парадигму сучасних Digital Culture Studies.

Прикінцеві *Висновки* ґрунтуються на системному аналізі культурологічних поглядів Льва Мановича, що запропонував системну відповідь на питання «Що таке нові медіа?» та сформулював п'ять принципів (числова репрезентація, модульність, автоматизація, варіативність, транскодинг), які залишаються інструментальними сьогодні та склали основу словника для аналізу переважної більшості об'єктів цифрової культури – від вебсайтів до комп'ютерних ігор. Аргументовано, що, поглиблюючи свої медіа- та культурологічні студії на початку 2010-х рр., він вводить термін «дослідження програмного забезпечення», а сучасну культуру визначає як софт-культуру. Доведено, що розроблена

американським вченим і його колегами з Cultural Analytics Lab культурна аналітика є логічним продовженням попередніх досліджень і міждисциплінарним проєктом, що поєднує соціогуманітарні науки зі статистикою, data science та мистецтвознавством. Підкреслено, що, попри фундаментальний внесок американського дослідника в теоретизацію цифрової культури та розроблення потужних концептуальних інструментів для розуміння ролі софту і даних, його підхід має певні обмеження: ідейно-теоретична та ідеологічна залежність від технодетермінізму, недостатня увага до політичної економії та соціальних конфліктів, методологічна «елітарність» і надмірна схильність до кількісного редукціонізму, абстрактність і відірваність від конкретних практик, обмеження прогностичного потенціалу.

Роботі притаманна цілісність, послідовність викладення матеріалу, логічна довершеність, чіткість сформульованих висновків. Стиль тексту дисертації відповідає науковим стандартам.

Практичне значення роботи

Практичне значення дисертації полягає в можливості використання її результатів та ідей Льва Мановича в освітньому процесі (при розробці курсів з теорії культури, медіакультури та спецкурсів із культурної аналітики), у діяльності креативних індустрій (для аналізу візуальних трендів, прогнозування змін попиту, вдосконалення UI/UX-дизайну), у роботі музеїв, бібліотек та архівів (для каталогізації, візуалізації та аналізу колекцій), а також у сфері технологічного розвитку (для проєктування ІІІ, що враховує культурний контекст) та формуванні обґрунтованої державної культурної політики.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях

Дисертаційна робота О. М. Венгер виконана особисто. Наукові положення та науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати висвітлено у 8 публікаціях, із них 3 статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України зі спеціальності «Культурологія»; 5 публікацій апробаційного характеру – у збірниках тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

1. Наскільки методологія культурної аналітики, орієнтована на пошук статистичних закономірностей, здатна зберегти «людський вимір» та глибинну інтерпретацію унікальних культурних сенсів, не зводячись до простого вимірювання?
2. Чи не применшує технократичний підхід Л. Мановича (з його акцентом на «логіці софту») роль політико-економічних факторів, соціальної нерівності та владних відносин, які відтворюються в цифрових платформах?
3. Якою мірою абстрактні концепції дослідника (як-от «софт-культура») можуть бути операціоналізовані для аналізу конкретних мистецьких проєктів без залучення складного міждисциплінарного інструментарію?

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Дисертаційне дослідження Венгер Олени Миколаївни «Лев Манович як теоретик цифрової культури» є самостійною, завершеною роботою, відзначається теоретичною і практичною новизною, відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а його авторка Венгер Олена Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 Культурологія.

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат культурології, доцент,
доцент кафедри івент-менеджменту
та індустрії дозвілля
Київського національного університету
культури і мистецтв

Підпис *В. Волинець*
Начальник ВК *В. Волинець*
«05» 03 2026 р.

Вікторія ВОЛИНЕЦЬ